

REZUMAT

Intitulată *Storia e anatomia di una passione. Rosa Del Conte e la letteratura rumena* [Istoria și anatomia unei pasiuni. Rosa Del Conte și literatura română], teza de doctorat are un caracter monografic, investigând relația dintre Rosa Del Conte (1907-2011) – profesoară universitară, critic literar și traducătoare – și România din a doua jumătate a secolului trecut. Întreaga lucrare a fost construită pornind de la materialele de arhivă păstrate în *Fondo culturale italo-rumeno della prof.ssa Del Conte* [fondul cultural italo-român al Prof. Del Conte al Institutului de Studii Superioare Giuseppe Toniolo (Universitatea Cattolica del Sacro Cuore di Milano): documente, corespondență, produse culturale publicate și inedite, ciorne, cursuri universitare, adnotări și note personale. Prin aceste materiale eterogene s-a evidențiat importanța laboratorului eminescian al Rosei Del Conte, un laborator de exegeză, traducere și predare care a l-interesat sistematic pe savantă de la sfârșitul anilor '40 până la începutul anilor 2000.

Teza este împărțită în trei macrocapitole: primul dedicat biografiei (intelectuale) a profesoarei, al doilea axat pe analiza corpusului liric al lui Eminescu, iar, în final, al treilea axat pe viziunea Rosei Del Conte asupra traducerii poetice.

În prima parte a tezei a fost prezentat așadar *Fondul Del Conte* din punctul de vedere al structurii și al conținutului, propunând și o definiție a acestui spațiu complex de cercetare interpretat ca *archivio culturale*, conceptul introdus în arhivistica italiană de Crocetti. Având în vedere puternica componentă (auto)biografică a Fondului, s-a procedat apoi la o reflecție asupra valoarea de document istoric și asupra capacității de povestire a corespondenței prin care a fost reconstruită biografia Rosei Del Conte, punând un accent deosebit pe caracterul uman și profesional al experienței didactice.

A doua parte a textului se concentrează în schimb pe publicarea monografiei *Mihai Eminescu o dell'Assoluto* al cărei proces ideatic a fost descris de la prima schiță până la desenul definitiv, de la propunerea editorială până la publicarea propriu-zisă la editura Mucchi (1962). Corespondența Rosei Del Conte, la care se adaugă câteva dintre interviurile acordate în ultimii ani din carieră, ține evidența acestui drum complex. S-a trecut apoi la prezentarea receptării (actuale și percepute) a volumului în Italia și în străinătate, oferind o privire de ansamblu asupra criticii literare a vremii, dar și asupra lecturii pe care Rosa Del Conte o dă acestor texte, dintre care în majoritatea cazurile nu este satisfăcută. Prezentate recenziile lui C. Segre, M. Eliade și A.E. Baconsky, analiza a trecut apoi la referințele bibliografice propriu-zise, la studiul *Eminescu o dell'Assoluto* lui Del Conte de la publicare

până în zilele noastre, pentru a sublinia valoarea intrinsecă a acestuia ca piatră de temelie a studiilor eminescologice. Au fost descrise structura și conținutul volumului, datorile culturale clar exprimate și subliniate (Perpessicius și D. Popovici) și cele tacite, limitate doar la notele de subsol ale volumului. În sfârșit, au fost descrise aspectele monografiei considerate de critici ca fiind mai „îndrăznețe și substanțiale”, adică analiza elementului autohton (conceptul de „tradiție”) și a timpului în lirica lui Eminescu.

În cel de-al treilea și ultimul capitol apoi a fost propusă o analiză a laboratorului de traduceri eminesciene al Rosei Del Conte, un proiect de traducere de decenii care leagă volumul de exegeză *Eminescu o dell'Assoluto* de volumul antologic *Poesie* (1989). Au fost prezentate concepția și evoluția acestui proiect: de la prima propunere editorială până la proiectul în colaborare cu Fundación Cultural Rumana din Madrid. Comentariu punctual, și nu simplă transpunere, pentru Rosa Del Conte traducerea reprezintă o necesitate. Totuși, din punctul ei de vedere, nu pare să obțină niciodată rezultate suficient de bune, cel mai mult satisfăcătoare. Traducerea se prezintă atunci ca urmă impecabilă din punct de vedere filologic fără cusur de inspirat. Deși nu s-a dedicat niciodată teoriei traducerii, Rosa Del Conte a lăsat câteva fragmente (memo, articole dedicate traducerilor specifice, prelegeri universitare, premise) prin care este posibil să-și reconstituie viziunea asupra traducerii poetice și asupra presupusei intraductibilități a liricii lui Eminescu.

Pentru finalizarea tezei, au fost adăugate trei anexe: o biografie documentată, obiectivă, construită exclusiv din documente de arhivă, trei extrase din interviuri cu trei profesori universitari care în ani diferiți au fost studenți ai Rosei Del Conte în anii ei de predare la Universitatea din Roma, un inventar al plicurilor Fondului Del Conte care conțin materiale despre traducerile eminesciene ale Rosei Del Conte.

Teza este însoțită de un dosar iconografic în care sunt reproduse documente din Fondul Del Conte și Arhiva Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității.

CUVINTE-CHEIE: Rosa Del Conte, fond, arhivă, biografie, studii românești, filologie, traductologie, eminescologie, *Eminescu o dell'Assoluto*, *Poesie*, amintiri

CUPRINSUL

INTRODUCERE

CAPITOLUL 1 – Valoare biografică și valoare documentară: pentru o definiție a colecției italo-române a profesoarei Del Conte

1.1 Biblioteca dintre refracție și reflexie. Citirea unui spațiu construit intelectual

1.1.1 *Carte d'autore* și cărți: eterogenitatea Fondului Del Conte

1.1.2 Între biblioteca de autor și arhiva culturală: un spațiu în curs de definire

1.1.3 Arhiva culturală ca autoportret: o posibilă lectură

1.1.4 *Postures littéraires*: jocul autocreării literare

1.1.5 Arhiva ca oglindă: restituirea unei biografii intelectuale

1.2 Între scrisoare și epistolă: pentru o cartografie a relațiilor intelectuale

1.2.1 Scrisori și epistole: labilitatea unei definiții

1.2.2 Schițe, *minute* și scrisori: de la privat la public

1.2.3 Corespondența: un exemplu de narativitate documentară

1.2.4 Criteriul temporal-experiențial vs. criteriul de conținut: două lecturi posibile

1.3 Precum plăcile într-un mozaic: fragmente dintr-o biografie intelectuală

1.3.1 Paranteza românească

1.3.1.1 Analiza unei secvențe definite cronologic

1.3.1.2 Plecarea ca evadare

1.3.1.3 O privire asupra României

1.3.1.4 O soluție aparent temporară: între singurătate și satisfacție

1.3.1.5 Ambiție și perseverență: o carieră care a început ca *commesso viaggiatore*

1.3.2 Ruperea relațiilor cu „România oficială”

1.3.3 Laudele uitate

1.3.4 Între datorie și angajament: profilul unui profesor

1.3.5 Cercetare și predare: două momente conjuncturale și complementare

CAPITOLUL 2 – *Rivivendo Eminescu*: o muncă de laborator

2.1 *Eminescu o dell'Assoluto*: de la schiță până la proiectul final

2.1.1 De la mănăstire la studio: spații de creație și de cercetare

2.1.2 *Donne ch'avete intelletto d'amore*: Rosa Del Conte și poezia lui Eminescu

2.1.3 Poezia lui Eminescu: „suggestione [...] dell'età nostra più felice”

2.1.4 Un dor nemărginit: scrisul cathartic

2.2 Între proiect personal și proiect editorial: colaborarea cu Mucchi

- 2.2.1 *Eminescu o dell'Assoluto*: o fișă de orientare
- 2.2.2 O monografie ratată?
- 2.2.3 Traducerea volumului: insistențe și lingușiriri
  - 2.2.3.1 *Mihai Eminescu în critica italiană*: „saccheggatori e traduttori piuttosto maldestri”
  - 2.2.3.2 Dumitru Irimia: o cerere mereu amânată
  - 2.2.3.3 *Bibliotheca romanica*: M. Papahagi pentru editura Dacia
- 2.3 Receptarea monografiei
  - 2.3.1 „Obtuzitatea” criticii și a instituțiilor: Asociația Italia-România
  - 2.3.2 Lipsa de sprijin din partea Legației Italiei de la București și a Legației Republicii Populare Române de la Roma
  - 2.3.3 *Una risposta per voi*: neglijare sau uitare conștientă?
  - 2.3.4 Despre receptarea volumului *Eminescu o dell'Assoluto*: o notă către Chromălniceanu
  - 2.3.5 Critica italiană: *Eminescu uno e due*, un exemplu de probitate intelectuală
  - 2.3.6 Baconsky și curajul de a vorbi
  - 2.3.7 O voce din exil: Mircea Eliade
  - 2.3.8 Urme ale unei povești nespuse: dosarul „recenzii către Eminescu al meu”
  - 2.3.9 Tăceri răuvoitoare și consimțământuri generice
  - 2.3.10 Note de subsol și bibliografii critice: arta subtilă de a cita
    - 2.3.10.1 Consultând dicționarele
    - 2.3.10.2 În ciuda represiunii cenzurii și a greutății de a găsi cărți
    - 2.3.10.3 Despre citate: asupra unei vechi (și nefondate) controverses
      - 2.3.10.3.1 Context: interviul cu D. Cesereanu
      - 2.3.10.3.2 De la scrierea privată la document: reconstruirea unui episod uitat
      - 2.3.10.3.3 Nemulțumire și răzbunare: între citit și citat
      - 2.3.10.3.4 „Leggendo Ioana Em. Petrescu”: *Modele cosmologice și viziune poetică*
    - 2.3.10.4 1963: despre cel mai mare poet român în străinătate
      - 2.3.10.4.1 Nicolas Caranica: 27 iulie 1964
      - 2.3.10.4.2 Eugen Lozovan: o comparație la 65 de ani de la moartea lui Eminescu
- 2.4 Structură, funcție, complexitate: recitirea notelor din volumul *Eminescu o dell'Assoluto*
  - 2.4.1 Note: dosare filologice, lingvistice și literare
  - 2.4.2 *Ricordando Perpessicius*: ediția critică
  - 2.4.3 Citare obligatorie sau referință principală: Călinescu în aparatul critic din *Eminescu o dell'Assoluto*

2.4.4 Rosa Del Conte și școala de eminescologie din Cluj: datoria intelectuală față de D. Popovici

2.4.4.1 Un dialog neîntrerupt

2.4.4.2 Note și referințe: relația dintre *Eminescu o dell'Assoluto* și cursul universitar *Poezia lui Eminescu*

2.4.5 Literați, critici, traducători și eminescologie

2.4.5.1 Ramiro Ortiz: un profil

2.4.6 Bibliografia: cortină de fum sau instrument interpretativ?

2.5 Îndrăzneță și substanțială: analiza Rosei Del Conte asupra timpului și tradiției

2.5.1 O minte enciclopedică

2.5.1.1 Un corpus poetic interpretat ca un sistem filozofic

2.5.1.2 Conjugarea conceptului de timp: temporalitate și devenire

2.5.1.3 Trei concepții: timpul creștin, timpul grecesc, timpul gnostic

2.5.1.4 *Eminescu e la gnosi*: formularea unei ipoteze de cercetare

2.5.1.5 *Il vecchio pieno di giorni*

2.5.1.6 Gnosticism și mit

2.5.1.7 Texturi de imagini: o realitate suspendată în devenire

2.5.2 Tradiție, spiritualitate autohtonă, folclor

2.5.2.1 Specificul românesc: elaborări și asimilări cultural-artistice

2.5.2.2 Eminescu: arta ca o cucerire lentă

2.5.2.3 Pentru o definiție a termenului „tradiție”

2.5.2.3.1 Eminescu și tradiția lingvistică

2.5.2.3.1.1 Veac: extinderea unui orizont semantic

2.5.2.3.1.2 Cifre de dublă derivație

2.5.2.3.1.3 Concordanțe: legături între limba lui Eminescu și tradiția filozofico-mistică

2.5.2.3.2 Ceea ce este valabil la nivel de limbaj se aplică la noi și la nivel de idei

CAPITOLUL 3 – Despre traducere: laboratorul eminescian

3.1 1989, an de sărbătoare: centenarul Eminescu

3.1.1 *Poesie*, între vis și proiect

3.1.1.1 Un proiect în sertar

3.1.1.2 Francesco Licinio Galati: „Il verso come espressione di un'esigenza metafisica”

3.1.1.3 10 ianuarie 1989, Dragă Aurel...

3.1.1.4 Proiectul în colaborare cu Fundación Cultural Rumana

3.1.1.5 Antologia Eminescu: formularea unei propuneri editoriale

- 3.1.1.6 Colaborare cu Mucchi: editură sau tipografie?
- 3.2 Rosa Del Conte și arta traducerii: de la teorie la practică
  - 3.2.1 Del Conte-Quasimodo: o controversă asupra traducerii poeziei
    - 3.2.1.1 „Urâtele infidele” sau arta traducerii
  - 3.2.2 Cum se traduce poezia: pentru o teorie „discontinuuă” a traducerii
    - 3.2.2.1 Împrumutând cuvintele altora: José Ortega y Gasset
    - 3.2.2.2 „Se è la bacchetta magica a fare il traduttore”: piatra de temelie a premisei
    - 3.2.2.3 Dosarul „sul tradurre”
    - 3.2.2.4 Arghezi: Eminescu este Eminescu doar în română
  - 3.2.3 Eminescu – traductibil sau intraductibil?
  - 3.2.4 Nu doar traduceri, ci comentarii punctuale: traducerea ca o necesitate
    - 3.2.4.1 Alexandru Ciorănescu: riscurile și necunoscutele unei aventuri
    - 3.2.4.2 Precizie administrativă și adaptări convenabile: dicționare
    - 3.2.4.3 Cinci minute în sală: transcrierea lecțiilor
  - 3.2.5 Blaga, Arghezi, Baconsky: o singură versiune italiană poate fi excelentă
  - 3.2.6 „Te poți îmbolnăvi de traducere”: interviu cu Rosa Del Conte
- 3.3 *Eminescu o dell’Assoluto*: un al doilea nivel de lectură
  - 3.3.1 Contiguitate, complementaritate, interconectare
  - 3.3.2 Traduceri, traducători, editori
  - 3.3.3 De la *Eminescu o dell’Assoluto* la *Poesie*: Arhiva Del Conte
  - 3.3.4 Filologie, critică literară, traducere
    - 3.3.4.1 Studii filologice în Italia
    - 3.3.4.2 *La preghiera di un Daco*: lectură, interpretare, traducere
    - 3.3.4.3 *Sonete I, II, III*: din caiete

CONCLUZII

ANEXE

Anexă 1 – Pentru o biografie documentată

Anexă 2 – Interviurile

Anexă 3 – Inventarul traducerilor

DOSAR ICONOGRAFIC

BIBLIOGRAFIE

REZUMAT ÎN LIMBA ITALIANĂ

REZUMAT ÎN LIMBA ROMÂNĂ

MULȚUMIRI

